

روزشمار جنگ

یکشنبه

۱۴ مرداد ۱۳۶۳

۷ ذیقعده ۱۴۰۴

۵ اوت ۱۹۸۴

۳۳۰

اقدامات گروه‌های مسلح غیرقانونی با هدف ایجاد رعب و وحشت و ضربه‌زدن به نیروهای خودی در مناطق بحرانی غرب و شمال‌غرب کشور امروز نیز ادامه داشت.

تعدادی از عوامل مسلح حزب دمکرات با متوقف کردن یک مینی‌بوس در مسیر سلماس به روستای قونی، ۸ نفر از اهالی و مسئول پایگاه سپاه روستای مذکور را به گروگان بردند؛^۱ در پی این اقدام، نیروهای کمکی به منطقه اعزام^۲ و با مهاجمان درگیر شدند. در این حادثه از نیروهای خودی یک نفر شهید شد و ۲ نفر دیگر زخمی شدند.^۳

همچنین به گزارش شهربانی استان کردستان، عناصر ضدانقلاب بعضی راه‌های روستایی منطقه تورپور (از توابع سنندج) را مین‌گذاری کرده‌اند و تاکنون چند نفر از روستائیان براثر برخورد با این مین‌ها زخمی شده‌اند.^۴

امشب ده نفر از افراد مسلح غیرقانونی با ورود به روستای قارنا (نقده) اعضای شورای اسلامی و ۴ نفر از توابع این روستا را تهدید کردند^۵ که در صورت ادامه همکاری با جمهوری اسلامی، آنها را به قتل خواهند رساند.^۶

گزارش قرارگاه عملیاتی ژاندارمری در غرب کشور درخصوص تحرکات گروه‌های مسلح غیرقانونی برای ایجاد نارضایتی بین مردم حاکی است: عوامل سازمان مجاهدین خلق (منافقین) با شناسایی انبارهای دارو قصد تخریب آنها را دارند و تاکنون انبارهای دارویی سنندج، اسلام‌آباد، ایلام و باختران را به آتش کشیده‌اند.^۷

از سوی دیگر، نیروهای گردان نبی اکرم (ص) هنگام گشت در روستاهای اطراف اشنویه، یکی از عناصر ضدانقلاب را در روستای خالدآباد دستگیر کردند.^۸ یک نفر از عناصر کومه‌له نیز خود را تسلیم سپاه پیرانشهر کرد.^۹

۳۳۱

نمایندگان دومین دوره مجلس شورای اسلامی به نخست‌وزیر رأی اعتماد دادند. در جلسه امروز مجلس که به ریاست حجت‌الاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی تشکیل شد تقاضای رأی اعتماد از طرف میرحسین موسوی نخست‌وزیر، مورد بررسی قرار گرفت. در این جلسه ابتدا نخست‌وزیر عملکرد و برنامه‌های دولت را تشریح کرد و پس از سخنرانی نمایندگان موافق و مخالف، رأی‌گیری انجام شد. بدین ترتیب موسوی توانست با ۱۶۳ رأی مثبت، ۲۱ رأی مخالف و ۲۵ رأی ممتنع، به‌عنوان نخست‌وزیر از نمایندگان مجلس شورای اسلامی رأی اعتماد بگیرد.^{۱۰}

گفتنی است در نشست‌های نوبت صبح و بعدازظهر امروز مجلس، آقایان احمد کاشانی، ولی‌الله زمانی، محمد میرزایی و احمد آذری‌قمی به‌عنوان مخالف و مهدی کروبی، هادی غفاری، صادق خلخال، اسدالله بیات، محمد خزاعی و هاشمی رفسنجانی به‌عنوان موافق صحبت کردند. اظهارات برخی مخالفان از جمله احمد آذری‌قمی نماینده مردم قم در مجلس شورای اسلامی، در مخالفت با نخست‌وزیر و نظر وی درمورد نامه اخیر امام خمینی و توصیه ایشان به مجلس برای حمایت از دولت و مسئولیت شرعی نمایندگان باوجود توصیه ولی‌فقیه، مباحثاتی را در مجلس به‌دنبال داشت.^{*} حجت‌الاسلام والمسلمین هاشمی رفسنجانی در این باره نوشته است: «آقای [احمد] آذری‌قمی [نماینده قم] درمورد تأیید امام از دولت، اظهارات بدی کرد که خالی از اهانت به امام نبود و در مجلس مورد اعتراض قرار گرفت. لابد بعد هم بی‌مسئله نخواهد بود. من هم از دولت دفاع کردم.»^{۱۱} رأی اعتماد مجلس به نخست‌وزیر در چند رادیوی خارجی بازتاب یافت.

رادیو آمریکا در برنامه شامگاهی خود با اشاره به رأی اعتماد دو سوم نمایندگان مجلس شورای اسلامی به موسوی و همچنین سخنان برخی مخالفان وی، این امر را گویای حمایت امام خمینی از دولت موسوی ارزیابی کرد.^{۱۲}

رادیو صوت الجماهير عراق نیز در گزارشی به نقل از رادیو صدای مجاهد، ارگان سازمان مجاهدین خلق (منافقین)، کوشید پیام امام خمینی به مجلس مبنی بر حمایت از دولت را که در جلسه روز ۳۱ تیرماه^{**} قرائت شد، نشانه‌ای از کشمکش میان مراکز قدرت در جمهوری اسلامی جلوه دهد.^{۱۳}

۳۳۲

محسن رفیق‌دوست وزیر سپاه در سومین روز سفر خود به سوریه امروز با رئیس‌جمهور و وزیر دفاع سوریه دیدار و گفت‌وگو کرد. برخی رسانه‌ها مدعی شدند وزیر دفاع سوریه تجاوز به هر کشور عربی را تجاوز به سوریه خوانده است.

* ضمیمه دارد؛ اظهارات آقایان احمد آذری‌قمی، هاشمی رفسنجانی و میرحسین موسوی در جلسه بررسی رأی اعتماد به نخست‌وزیر در مجلس شورای اسلامی.

** رجوع شود به روزشمار ۱۴/۴/۱۳۶۳.

محسن رفیق‌دوست وزیر سپاه پاسداران انقلاب اسلامی، که در رأس هیئتی عصر روز جمعه وارد سوریه شده است^{۱۴}، امروز با حافظ اسد رئیس‌جمهور این کشور، دیدار و گفت‌وگو کرد. در این دیدار که احمد دیاب عضو فرماندهی حزب بعث سوریه و سفیر ایران در سوریه نیز حضور داشتند، دو طرف راجع به اوضاع کنونی منطقه و مسائل مورد علاقه دو کشور، بحث و تبادل نظر کردند.^{۱۵}

وزیر سپاه امروز همچنین با ژنرال مصطفی طلاس وزیر دفاع سوریه، دیدار و گفت‌وگو کرد. طلاس با اشاره به اینکه سوریه از ابتدا "تهاجم رژیم صدام علیه ایران" را محکوم کرده است، درباره گسترش جنگ گفت: «ما و برادران ایرانی خود با عدم گسترش دامنه جنگ و ورود هر کشور دیگر خلیج فارس به این جنگ و همچنین عدم حمله به نفتکش‌ها در منطقه هم‌عقیده هستیم». رفیق‌دوست نیز با تأکید دوباره بر لزوم سرنگونی صدام به عنوان آغازگر جنگ و مخالفت ایران با مداخله بیگانگان در جنگ یادآور شد: «جمهوری اسلامی ایران هیچ طمعی به خاک عراق نداشته و ندارد».^{۱۶}

هم‌زمان با برگزاری این دیدار، برخی نشریات خارجی از هشدار وزیر دفاع سوریه به ایران خبر دادند. امروز روزنامه حریت (چاپ ترکیه) به نقل از نشریه *المجله* (چاپ لندن) نوشت: وزیر دفاع سوریه ضمن هشدار مستقیم به ایران، گفته است: «تجاوز به هر کشور عربی منطقه خلیج فارس از جانب ایران تجاوز به کشورش تلقی می‌شود و سوریه در کنار کشور عربی جای خواهد گرفت».^{۱۷}

روزنامه‌های امارات متحده عربی نیز با اشاره به این اظهارات مصطفی طلاس، آورده‌اند: وزیر دفاع سوریه حملات به برخی نفتکش‌ها در خلیج فارس را «اشتباهی» خوانده است.^{۱۸}

۳۳۳

معاون سیاسی وزارت امور خارجه در ادامه دیدارهای خود در منطقه جنوب آسیا، امروز با قائم‌مقام وزارت امور خارجه و وزیران بازرگانی، اطلاعات و نفت و انرژی بنگلادش دیدار کرد.^{۱۹} در دیدار حسین شیخ‌الاسلام با همایون رشید چودری قائم‌مقام وزارت امور خارجه بنگلادش،^{۲۰} درمورد تشکیل یک کمیته مشترک در سطح وزیران به منظور گسترش روابط سیاسی - اقتصادی توافق حاصل شد. به گزارش خبرگزاری آلمان از داکا، یک سخنگوی دولت بنگلادش ضمن اعلام این خبر گفت: «ایران ضمن ابراز تمایل نسبت به همکاری در زمینه‌های کشاورزی، ماهیگیری و هواپیمایی توافق کرده است میزان واردات الیاف کفنی و چای از بنگلادش را افزایش دهد».^{۲۱} براساس همین گزارش، قرار شده است که عبدالمتین^{۲۲} وزیر بازرگانی بنگلادش در ماه سپتامبر (شهریور - مهر) به منظور گسترش روابط تجاری دو کشور، به ایران سفر کند.^{۲۳}

۳۳۴

یک هیئت بلندپایه عراقی به ریاست معاون صدام حسین در چارچوب سفری منطقه‌ای به کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس و به منظور رایزنی درمورد تلاش‌های میانجیگرانه برای خاتمه جنگ با ایران، امروز با مقامات کویت و بحرین مذاکراتی انجام دادند.

عزت ابراهیم الدوری معاون شورای فرماندهی انقلاب عراق و هیئت همراه که روز گذشته وارد کویت شده‌اند،^{۲۴} امروز به طور جداگانه با شیخ جابر الاحمد الصباح امیر کویت و همچنین ولیعهد این کشور دیدار و گفت‌وگو کردند.^{۲۵} در این دیدارها اوضاع منطقه و تحولات کنونی جنگ ایران و عراق بررسی شد. علاوه بر ملاقات‌های مذکور امروز مسئولان وزارتخانه‌های نفت دو کشور نیز با یکدیگر دیدار کردند.^{۲۶}

عزت ابراهیم الدوری
معاون شورای فرماندهی انقلاب عراق

معاون شورای فرماندهی انقلاب عراق در دیدار با ولیعهد کویت از ادامه کمک‌های کویت به عراق قدردانی کرد و ولیعهد کویت نیز مقاومت عراق در «دفاع از خاک و حقوق اعراب» را ستود.^{۲۷}

به گزارش خبرگزاری کویت، امروز در پایان دیدار هیئت عراقی از کویت یک بیانیه مشترک انتشار یافت که در آن طرف عراقی ضمن قدردانی از موضع ثابت کویت در زمینه‌های مختلف و اعلام آمادگی عراق برای دفاع از امنیت سرزمین خود در برابر هرگونه تهاجم احتمالی، بار دیگر مدعی شده است بغداد برای پاسخ مثبت به تمامی کوشش‌های میانجیگرانه به منظور خاتمه دادن به جنگ با ایران آمادگی دارد؛ در این بیانیه همچنین عراق و کویت ضرورت همبستگی اعراب برای جلوگیری از دخالت کشورهای خارجی در منطقه عربی و خلیج فارس را یادآور شده‌اند.^{۲۸}

عزت ابراهیم و هیئت همراه وی در ادامه سفر منطقه‌ای خود، امروز در منامه با شیخ عیسی بن سلمان آل خلیفه حاکم بحرین، دیدار کردند. خبرگزاری آسوشیتدپرس با اعلام اینکه سفر هیئت عراقی در راستای ازسرگیری میانجیگری پشت پرده برای پایان دادن به جنگ عراق و ایران انجام می‌گیرد، افزود: درمورد مفاد مذاکرات حاکم بحرین و هیئت عراقی هیچ خبر رسمی منتشر نشده است، ولی به گزارش رادیو بحرین، در این دیدار تحولات اخیر در منطقه خلیج فارس و روابط دوجانبه مورد بررسی قرار گرفته است.^{۲۹}

۳۳۵

به دنبال سفر معاون رئیس جمهور عراق به کویت، وزیر امور خارجه این کشور به منظور جلب نظر سوریه برای میانجیگری در جنگ ایران و عراق، وارد دمشق شد.

به گزارش خبرگزاری آسوشیتدپرس، شیخ جابر الاحمد الصباح امیر کویت، در پی گفت‌وگو با هیئت عراقی، صباح الاحمد الجابر الصباح وزیر امور خارجه کویت را با پیامی برای رئیس‌جمهور سوریه، به دمشق فرستاد. وزیر امور خارجه کویت که اخیراً به لیبی نیز سفر کرده است،^{۳۰} امروز با رئیس‌جمهور و وزیر امور خارجه سوریه دیدار و ضمن مذاکره در مورد تحولات اخیر منطقه خلیج فارس، نامه امیر کویت را تسلیم حافظ اسد کرد.^{۳۱} گزارش آسوشیتدپرس حاکی است درحالی‌که وزیر امور خارجه کویت در سفر اخیر خود به لیبی و همچنین دیدار امروز با مقامات سوریه خواستار میانجیگری این دو کشور در جنگ بین ایران و عراق شده، ولی حافظ اسد با بیان این نکته که در این جنگ قصد میانجیگری ندارد، به وی اطمینان داده است که ایران جنگ را گسترش نخواهد داد.^{۳۲} این خبرگزاری همچنین به نقل از وزیر امور خارجه کویت اعلام کرد «سفر وی به منظور درخواست کمک از سوریه و لیبی برای پایان دادن به جنگ تقریباً چهارساله خلیج فارس و نیز گفت‌وگو پیرامون روابط دوجانبه صورت گرفته است».^{۳۳}

رادیو امریکا نیز در گزارشی از این سفر غیرمنتظره آن را با تلاش کویت برای متقاعد ساختن سوریه به منظور میانجیگری در جنگ ایران و عراق مرتبط دانست.^{۳۴} با وجود این تلاش‌ها که با هدف جلب نظر مساعد سوریه و لیبی برای میانجیگری در جنگ انجام می‌گیرد، علی عبدالسلام التریکی وزیر امور خارجه لیبی، در گفت‌وگو با روزنامه کویتی الوطن، سفر به بغداد را در چارچوب دیدارهای اخیر خود از پایتخت‌های کشورهای منطقه توصیف کرد و راجع به دلایل لغو سفرش به بغداد گفت که «از آنجا که رژیم عراق به عناصر مخالف نظام لیبی در خاک خود اجازه فعالیت داده است سفر خود به عراق را لغو کرده است».^{۳۵} از سوی دیگر، هم‌زمان با تحرکات برخی کشورهای حامی عراق برای میانجیگری بین ایران و عراق، روزنامه گلف‌نیوز به نقل از نشریه میل/ایست اکونومیک دایجست نوشته است: ایران برای فرصت دادن به عربستان سعودی به منظور یافتن یک راه حل دیپلماتیک برای منازعه با عراق، از آغاز یک حمله دیگر به عراق خودداری کرده است؛ با وجود این، مقامات ایرانی در مورد موفقیت سعودی‌ها در این زمینه تردید دارند و احتمالاً فقط چند هفته دیگر این حمله خود را به تأخیر خواهند انداخت. در این گزارش، تأکید ایران بر سرنگونی صدام حسین و حزب بعث، مانع اصلی حل و فصل منازعه ایران و عراق ذکر شده است. گلف‌نیوز همچنین افزوده است: ایران ضمن اعلام خودداری از مداخله در امور داخلی کشورهای عربی خلیج فارس از آنها خواسته است که کمک‌های مالی خود به عراق را پایان دهند.^{۳۶}

۳۳۶

دولت کویت اخبار منتشر شده درباره درخواست عراق برای اجازه دو جزیره کویتی را تکذیب کرد. وزیر بهداشتی و برنامه‌ریزی و کفیل وزیر مشاور در امور شورای وزیران کویت امروز در گفت‌وگویی با خبرگزاری کویت، اخبار برخی خبرگزاری‌ها مبنی بر «مناقشه اجازه [دادن] برخی از

جزایر کویتی به عراق» را تکذیب کرد و آن را «بی‌اساس و عاری از حقیقت» خواند؛ به گفته این مقام کویتی، «در خلال مذاکرات آقای عزت ابراهیم نایب‌رئیس شورای فرماندهی انقلاب عراق و [مقامات] کویت اشاره‌ای به این موضوع و یا موضوع علامت‌گذاری مرزی نشده است.»^{۳۷}

یادآوری می‌شود خبرگزاری رویتر در گزارشی اعلام کرده بود عزت ابراهیم معاون صدام حسین، در دیدارهای خود با مقامات کویت، خواستار استفاده عراق از دو جزیره بوبیان و فیلکه کویت در ازای یک موافقت‌نامه مرزی شده است.^{۳۸}

۳۳۷

درحالی‌که عراق به‌سهولت از کشورهای مختلف تجهیزات نظامی و کمک‌های مالی دریافت می‌کند، تحویل اقلام غیرنظامی به ایران با اعتراضاتی در کشورهای غربی روبه‌رو می‌شود.

به گزارش رادیو بغداد، جرج رابردتون سخنگوی حزب کارگر انگلیس در امور خارجی، با انتشار بیانیه‌ای به فروش دو فروند کشتی بیمارستانی ازسوی انگلیس به ایران* اعتراض کرد. در این بیانیه دو کشتی مذکور، نظامی خوانده شده و فروش آنها به ایران، در تعارض با سیاست انگلیس مبنی بر منع صدور تجهیزات مرگ‌بار به کشورهای درحال جنگ ارزیابی شده است. این مسئول حزب کارگر انگلیس با ادعای اینکه ایران در هفته گذشته به یک کشتی انگلیسی در خلیج فارس حمله کرده، فروش این دو فروند کشتی به ایران را اقدامی دانسته است که بر کشتیرانی تجاری انگلیس در خلیج فارس تأثیر خواهد گذاشت.^{۳۹}

این اعتراض درحالی انجام می‌شود که عراق اخیراً ۲ فروند بالگرد نظامی** از آلمان تحویل گرفته و قرار است ۴ بالگرد دیگر نیز به‌زودی به این کشور تحویل داده شود.^{۴۰} باوجود ادعای شرکت فروشنده درباره غیرنظامی بودن این بالگردها، روزنامه زود دویچه زایتونگ (چاپ آلمان) در گزارشی با اذعان به نظامی بودن بالگردهای مذکور آورده است: تعداد زیادی از این بالگردها به موشک‌های ضدتانک مدل هات (ساخت شرکت فرانسوی ارومایل) مجهز هستند و نیز در زیر این بالگردها توپ‌های مدل بی.او.۱۰۵ با کالیبر ۲۰ ساخت شرکت اولر لیکون بوهرل نصب شده است. به نوشته این روزنامه، این بالگردها ساخت شرکت آلمانی ام.بی.بی هستند که شرکت اسپانیایی کاسا آنها را به عراق فروخته است. همچنین به گفته سخنگوی شرکت آلمانی ام.بی.بی، عراق برای نقل و انتقال مقامات و شخصیت‌های دولت عراق ۶ فروند بالگرد بزرگ‌تر دیگر نیز به این شرکت سفارش داده است که پس از ساخته شدن در این شرکت، در اتریش تجهیزات لوکس آنها تولید و نصب خواهد شد. گفتنی است براساس این گزارش، این معامله بدون اطلاع وزارت دفاع و وزارت اقتصاد آلمان انجام گرفته و بالگردها بدون نیاز به کسب هرگونه مجوزی به عراق تحویل داده شده‌اند.^{۴۱}

* دراین زمینه رجوع شود به روزشمارهای ۲۳، ۲۴ و ۱۳۶۳/۴/۲۶.

** رجوع شود به روزشمار ۱۱/۵/۱۳۶۳.

درعین حال، روزنامه واشنگتن پست نیز امروز در گزارشی، ضمن اینکه کوشید صدام را قدرتمندتر از هر زمان دیگری نشان دهد، به برخی کمک‌ها و حمایت‌های تسلیحاتی و مالی ابرقدرت‌ها و کشورهای عربی از عراق اشاره کرد. بنا به این گزارش، رژیم صدام باوجود بدهی‌های جنگی روزافزون به کشورهای عربی خلیج فارس و دولت‌های غربی «توانسته است کمک‌های مالی مجددی کسب کرده و میلیاردها دلار اعتبار جدید نیز به دست آورد ... و با دریافت تسلیحات روسی و فرانسوی موفق به رساندن قدرت نظامی عراق به سطوح جدیدی شده است.» واشنگتن پست ضمن اشاره به حمایت هم‌زمان دو ابرقدرت شرق و غرب از رژیم صدام باوجود اقدامات سرکوبگرانه آن علیه مخالفان داخلی، افزوده است: عراق توانسته است کسری بودجه عظیم خود را از طریق «وام‌های ۳۰ میلیارد دلاری کشورهای عرب خلیج [فارس] و [دریافت بهای حاصل از] ۳۵۰,۰۰۰ بشکه نفت در روز به‌عنوان قرض از عربستان سعودی و کویت جهت خرید تسلیحات و کالا و ۵ تا ۱۰ میلیارد دلار اعتبار وام از دولت‌ها و شرکت‌های غربی شاغل در عراق» جبران کند. یک اعتبار ۲ میلیارد دلاری ازسوی اتحاد شوروی، خط اعتباری ۴۸۵ میلیون دلاری بانک صادرات - واردات امریکا برای احداث خط لوله صادرات نفت عراق از اردن و تعویق بازپرداخت بدهی ۵ تا ۱۰ میلیاردی عراق به شرکت‌های غربی، ژاپنی و هندی، بخش دیگری از حمایت‌های جهانی از عراق است که در این گزارش به آنها اشاره شده است.^{۴۲}

۳۳۸

در ادامه اخراج کارگران ایرانی از کویت، در روزهای اخیر نیز ۲۷ تن دیگر از طریق مرزهای آبی وارد بندرهای بوشهر و گناوه شدند و در اردوگاه ویژه معاودین در بوشهر استقرار یافتند. به گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی، دولت کویت از آغاز امسال تاکنون بیش از ۱۲۰۰ کارگر ایرانی را از این کشور اخراج کرده است.^{۴۳}

ضمیمه گزارش ۳۳۱: اظهارات آقایان احمد آذری قمی، هاشمی رفسنجانی و میرحسین موسوی در جلسه بررسی رأی اعتماد به نخست‌وزیر در مجلس شورای اسلامی*

اظهارات آقای احمد آذری قمی به‌عنوان مخالف

در سطح جامعه و نمایندگان محترم، البته بعضی کم‌وبیش، که من را وادار به صحبت کرد این مطلب است که مخالفت با دولت را مخالفت با امام و منتخب امام و (فرد) مورد علاقه امام تلقی می‌کنند؛ من این را دیدم تا اندازه‌ای، البته خیلی ادعا ندارم، ولی تا اندازه‌ای در تخصص من هست؛ این را خواستم یک قدری باز کنم و خوشبختانه در آخر صحبت آقای زمانی برادر بزرگوارمان - که من هم سابقاً افتخار می‌کردم و مکرر هم به خودش گفته‌ام و هم در نماز جمعه کذایی که گفتم به وجود امثال آقای هاشمی افتخار می‌کنم و حالا هم همین جور - دیدم با یک جمله این مطلب را فرمودند که فرمایش امام ارشادی است. این مسئله ولایت فقیه، اولاً این

* متن براساس مطالبی که به‌طور شفاهی در جلسه مجلس شورای اسلامی بیان شده، تنظیم گردیده است لذا ممکن است برخی کلمات به‌لحاظ دستوری اشکالاتی داشته باشد که به‌منظور وفاداری به متن از اصلاح آن خودداری شده است.

فقط نظر شخصی خود من است و به هیچ گروهی، ربط ندارد که چوبی اگر بنا هست خورده بشود به سر خود من خورده بشود، ما امتحانمان را (یعنی بنده شخص خودم آذری قمی) در این کشور پس داده‌ایم، از آن روز اول که امام، مهندس بازرگان را انتخاب فرمودند که ما همان موقع هم قبول نداشتیم، ولی سه هزار نفر از فضلا و طلاب قم و جامعه مدرسین حرکت کردند و اعلام کردند بازرگان، بازرگان حمایت می‌کنیم، برای اینکه منتخب امام هستی؛ بنی‌صدر هم، همچنین؛ قطب‌زاده هم همچنین، آنهایی را هم که مدعی تأیید ازسوی امام بودند را هم می‌شناسم تا آن موقعی که انحرافی نبود و می‌دانستیم که مورد توجه و علاقه امام هستند و حتی جناب موسوی نخست‌وزیر محترم را همین اخیرا که ایشان تقویت کردند و گفتند راجع به دولت تضعیفشان نکنید و چه نکنید؛ گرچه این را حمل بر فریبکاری کردند، ولی خوب ما نوشتیم و لو ۲۰ تا کامیون که بعضی‌ها گفتند این حرف‌ها چیست. پس ما از این نظر امتحانمان را پس داده‌ایم و من خودم بحث ولایت فقیه را خیلی مستوفا بحث کردم که فکر نمی‌کنم کسی به این مستوفایی که من بحث کرده‌ام (نوارهایش هم موجود است در دفترخانه نوار دفتر تبلیغات قم) در این باره بحث کرده باشند. بنابراین از این نظر مسئله‌ای نیست. من می‌خواستم عرض کنم که ما بزرگ‌ترین سرمایه و اندوخته‌ای که برای این انقلاب داریم چه در حال و چه در آینده‌های بسیار دور امام است. ما از امام مایه نگذاریم مطالبی را، مسائلی را و به وظیفه شرعی و قانونی خودمان به این بهانه عمل نکنیم. امام در اینجا همین‌طوری که من صبح هم شاید اشاره کردم - که بعضی‌ها معلوم شد خیلی زیرک و تیزهوش هستند مثل اینکه فهمیدند که من چه می‌خواهم بگویم - امام به‌عنوان یک مرشد و ناصح امین باید به وظیفه‌اش عمل بکند و به وظیفه‌اش هم عمل کرده است و می‌کند؛ در مقاطع حساس نظر خودش را ابراز می‌کند که به نظر من چنین است و چنان است، اما یک وقتی با مردمی که به اصطلاح، آنها مأومر به شور و بررسی و این مسائل نیستند با آنها صحبت می‌کند و یک وقت با نمایندگان مجلس صحبت می‌کند که می‌گوید نمایندگان مجلس، من این نظر است؛ یعنی نصیحت من است و الا خود دانید، یعنی چه و الا خود دانید؟ یعنی خودتان می‌دانید اگر واقعا در موضوع مسئله برخلاف است، یعنی شما در جامعه هستید، در روستا هستید، در شهرها هستید، برخورد می‌کنید با مشکلات و نقص‌ها و ضعف مدیریت‌ها و امثال اینها... خودتان به وظیفه‌تان عمل بکنید. می‌خواهم عرض بکنم که اگر ما در اینجا تحقیق نکنیم و به‌صرف این مطلب که ولی فقیه فرموده، ما باید رأی بدهیم، غیر از همان اشکالی که صبح بیان کردم و دیگر تکرار نمی‌کنم، ما فردا، خدا، پیغمبر، ملت و خود امام ممکن است از ما مؤاخذه کند که من گفتم، من نصیحت کردم، اما تو که فهمیده بودی که این دولت ضعف مدیریت دارد به چه مناسبت رأی دادی؟ من گفتم رأی بده. ... من گفتم رأی بده یعنی اظهار کن که من اعتقاد دارم به مدیریت این دولت، این یک مطلبی است که بلی، البته همین‌طوری که آقای خلیجی اشاره کردند ممکن است برای بعضی‌ها فرمایش امام یقین بیاورد و اعتقاد به یک مطلب پیدا کنند، او به وظیفه خودش عمل کرده، اما اگر کسی در جامعه به اشکالات و ضعف‌هایی برخورد کند و درعین حال بدون تحقیق، علی‌العمی بخواهد رأی بدهد این مسئولیت دارد و خود امام فردا مؤاخذه می‌کند و اگر خدای نکرده فردا فاجعه‌ای، مسئولیتی پیش آمد خود امام مؤاخذه می‌کند من یکی، دو مورد از امام دارم که برایتان عرض می‌کنم؛ یکی، سفری که با آقای مهدوی خدمت ایشان رفتیم و من نگرانی‌هایم را اظهار کردم و درمورد بعد اقتصادی و برنامه اقتصاد دولت گفتم آقا، من و دوستان من احساس نگرانی می‌کنند برای انقلاب و حتی برای آینده اسلام و درعین حال به دو دلیل اگر شما بفرمایید که حرف زن و سکوت کن، من سکوت می‌کنم بدون هیچ درنگی. اینکه اگر من در انقلاب یک‌میلیونم شما سهم داشته باشم از نظر زندان، از نظر ناراحتی، نگرانی و شما میلیون‌ها برابر من نقش دارید و دلسوز برای این انقلاب هستید و برای اسلام دلسوز هستید، چطور من به خودم این حق را بدهم با اینکه شما می‌فرمایید بگویید و به من اطمینان بدهید که آذری راحت باش خطری تهدید نمی‌کند، می‌گویم چشم. اگر شما به‌عنوان ولی فقیه باز امر به سکوت بکنید، معنایش این است. این لفظ محترمانه‌اش بود؛ یعنی می‌گفتم اگر مسئولیت را شما به عهده بگیرید، ما هیچ چیزی نمی‌گوییم. ایشان عصبانی شد، ناراحت شد جمله‌ای که فرمود شاید آن جمله بعض جهاتش خلاف سیاست باشد طرح کردن در اینجا، ولی ایشان ناراحت شد و به من فرمود من که در این سن و سال هستم، من دخالت داشته باشم و شماها که جوان هستید در این کار دخالت نکنید؟ نه حتما باید دخالت بکنید با تأکید و عصبانیت.

قصه دیگر اینکه من آن موقعی که دادستان انقلاب بودم و نظرتان باشد یک شب ۲۱ نفر در تهران اعدام شد، بنی صدر ظاهراً رفته بود گزارش نادرستی به ایشان داده بود که همه اینها را در عرض دو ساعت محاکمه کرده‌اند. ایشان خیلی عصبانی شد که ما از تهران رفتیم با آقای محمدی گیلانی و آقای هادی غفاری هم تشریف داشتند، ایشان به قدری ناراحت و عصبانی، که من عرض کردم آقا اجازه می‌خواهم چند جمله بگویم. فرمودند که من وقت ندارم و بعد با کمال عصبانیت فرمودند من شنیده‌ام که یک فردی برای اینکه با من مخالف کرده یا به من بد گفته اعدام شده؟ گفتیم آقا، خلاف عرض کردند این طور نیست، گرچه آن این فرد بوده ولی نه روی آن حساب، برنامه دیگری در کار بوده، او می‌خواهد فردا پیش خدا احتجاج بکند. حالا اگر بنا شد که بنده اعدام اشتباه کردم و به استناد فرمایش امام فردا برای امام است که مؤاخذه کند و اگر خدا بپرسد، بگوید که بلی، من اظهار تبری می‌کنم و کردم. بنابراین به این نکته کاملاً توجه نمایندگان محترم را جلب می‌کنم که ما از امام مایه نگذاریم و امام برای ما اندوخته‌ای است و باید اسوه باشد برای آینده این انقلاب و تمام حرکات کوچک و بزرگ امام برای اداره جمعیت روی کره زمین باید اسوه باشد و مطرح باشد و بنابراین کاری نکنیم که بعد نتوانیم در مقابل امام و در مقابل خدا و پیغمبر جوابگو باشیم. ...

و اما درخصوص مطالبی که عرض کردم من درست فهرست نکردم و نقطه‌نظرم این بود که این مطلب را عرض بکنم حالا اسمش را می‌گذارید از امام مایه گذاشتن یا هرچه هست. من این را خدمت به امام و خدمت به این انقلاب و علاقه‌ای که شاید بر خیلی مخفی نباشد که من در حد عشق به امام علاقه دارم. چون وقتم کم است، مطالب را به‌طور فهرست‌وار می‌گویم و اگر بعداً دیدم که مقتضی شد، بعضی‌ها را به‌طور مبسوط عرض می‌کنم.

یکی اینکه، جناب آقای موسوی برطبق قانون که وزیر مشاور شورای نگهبان نفی کرد، ایشان توجه به این مطلب نکردند و این را باقی گذاشتند. مطلب دیگر - که شاید اینها فن من نیست - صادرات و واردات که می‌دانید ۲۲ میلیارد یا ۲۴ میلیارد دلار وارداتمان است و ۵۰۰ میلیون دلار صادرات است، این طوری که نقل کردند، عرض کردم من وارد نیستم و فن من هم نیست و تازه در مجلس آمده‌ام. مطلب دیگر اینکه کشاورزی در دولت ایشان به سقوط کشیده شده است. خود ایشان می‌گوید، امام هم فرموده‌اند، ولی در زمینه کشاورزی کاری نشده، بلکه حرکات و برنامه‌هایی که در این دولت انجام گرفته آبی برای کشاورزی‌ها تهیه نشده، سدی تاکنون در این دولت تهیه نشده، اگر بوده البته همین طور که خودشان هم اشاره کردند، تکمیل کارهای گذشته است. صادرات را که اشاره کردند من جمله، فرش از بین رفته است.

فرمان ۸ ماده‌ای امام که ایشان و آقای موسوی اردبیلی به اجرای فرمان ۸ ماده‌ای امام مأمور شدند، البته توجه دارید که یکی از آنها را من عرض می‌کنم در مورد استاندار آذربایجان ایشان محکم ایستادند که من اجازه نمی‌دهم یک مأمور من به دادگاه کشیده بشود.

بیش‌های خاصی که در مورد اقتصاد دارند که اینها اقتصاد را به سقوط می‌کشاند و کشانده همان طور که آیت‌الله منتظری مکرر اشاره فرمودند، تعمیم فقر باعث شده که اقتصاد ما به سقوط کشیده شود. من در مورد کارخانه‌های ملی شده که حالا نظرم نیست، ظاهراً در سال ۱۳۵۹ بود که ۱۶ میلیارد تومان خودشان گفتند که ما ضرر دادیم. گفتیم آقا این ۱۶ میلیارد تومان چرا ضرر می‌دهید شما به راحتی می‌توانید کارخانه را به کارگران و غیرمشتراً واگذار کنید پولتان را بگیرید و بعد این خرج را نکنید و آنها هم عشق و علاقه پیدا بکنند به اینکه مالک کارخانه شده‌اند و کار بکنند. گفتند نه ما این کار را نمی‌کنیم که دو دفعه اشخاصی پولدار بشوند. عدم مدیریت کافی درباره تعیین وزراء و وزارتخانه‌های خالی. خوب یکی از مسائلی که مطلوب است و انتظار می‌رود از یک مدیر، این است که بتواند همکارهای خوبی انتخاب بکند. ایشان خوب در وزارت خانه‌های خالی حتی یک وزیر را یک دفعه می‌آورند، رد می‌شود باز دو دفعه می‌آورند؛ یعنی این مملکت قحطالرجال است؟ مملکت وزیر مسکن ندارد؟ یا وزیر دیگر کشاورزی و امثال اینها که به درد این کار بخورد. روی به اصطلاح جهاتی افراد معینی را باید انتخاب بکنند و به مجلس معرفی کنند، خوب مجلس هم رأی نمی‌دهد. باز دو دفعه بیاورند، مجلس رأی نمی‌دهد، باز سه دفعه بیاورند، مجلس رأی بدهد.

مطلبی که یادم هست باز از ایشان در خصوص قانون کار ما عرض می‌کردیم که این قانون به اصطلاح باتوجه به فقه نوشته و تهیه شده و نظرم هست که ایشان در روزنامه جمهوری اسلامی فرموده بودند به اینکه این لایحه درست است که مطابق فقه هست یا مطابق اسلام است؛ حالا البته عبارت من درست یادم نیست، ولی در حال ما آن فقهی یا آن اسلامی یا هر چه که منافع مستضعفین را جبران نکند، ما قبول نداریم. این عبارت خیلی صریح و روشن این الان در روزنامه جمهوری اسلامی موجود است. البته این جمله با اینکه امام در پیامی که به مجلس دادند در اینجا فرمودند من تصور نمی‌کنم کسی معتقد باشد که به مستضعفین باید کمک کرد از راه غضب، از راه گرفتن مال دیگران.

من این مقدمه را اینجا عرض می‌کنم که اشاره‌ای به حرف‌های موافقان و حتی به بعضی حرف‌های مخالفان باشد و آن این است، ما آنچه را گوش دادیم چه در فرمایشات خود جناب آقای موسوی و چه در صحبت‌هایی که موافقان کردند یا محاسنی را به ایشان مربوط می‌کردند که هیچ ارتباطی به ایشان نداشت. فرض بفرمایید کوبیدن منافقین. خوب این در سایه رهبری امام بود؛ نه نخست‌وزیر داشتیم، نه رئیس‌جمهور داشتیم ۷۲ تن از بزرگان ما اینها همه شهید شدند، ولی وقتی که ملت چشمش را باز کرد به جماران و آن مطالب را از جماران شنید خوب این آمد و مقاومت کرد و توانست هم مجلس و هم قوه مجریه، همه اینها سرکار خودشان بمانند و کشور را اداره کنند. خوب این چه ربطی به آقای موسوی نخست‌وزیر و دولت دارد؟ یک مطلبی است که ارتباط با ایشان ندارد اینها را جزو مجلس ایشان گرفته‌اند یک مطلبی که جزو معایب هست، متأسفانه اینها را جزو مجلس گرفتند؛ می‌گویند دکتر چنین و چنان توزیعش صحیح نیست و این باقیمانده از زمان رژیم طاغوتی است یا مسائل دیگری که اینجا عنوان کردند. خوب اینها را قبول داریم و خیلی هم از این مسئله رنج می‌بریم، اما دولت مدیر باید چه بکند؟ باید این مسائل را رفع بکند. نه اینکه اینها زیاد بشود. افرادی که در این مملکت دکتر بودند و رفتند و حتی همین اخیراً من از آقای دکتر منافی شنیدم، گفتند که فلان دکتر آمده می‌گوید به من ماهی ۵۰۰ هزار تومان بدهید ما به او ندادیم. چرا به او ندادید؟ من ممکن است روزی ۵ تا ۱۰ تا عمل بکنم، خوب این را قبول نکردیم و نتیجتاً این شد که این آقا برود ولی ما مرتب به افرادی که در حال مردن هستند، بگوییم ارز نداریم یا اینکه خوب ارز به اینها بدهیم، اینها بردارند و ببرند بیرون مملکت بروند. خوب این سبک برنامه پنج‌ساله این جزو معایب دولت آقای موسوی است یا جزو محاسن است. برنامه پنج‌ساله که در کمیسیون ویژه اینجا قلم به قلم مورد اشکال قرار گرفته و مورد نقد قرار گرفته و متأسفانه مکرر باز در جملات ایشان شنیدم که امید است که مجلس آینده که لابد جسارت است معذرت می‌خواهم که اینها هنوز وارد باغ نشده‌اند، این را دو دفعه در کار بیاورند، بعد این را مطرح بکنند و یک مقداری باز از وقت مجلس را بگذرانند. نامه‌ای برای من آمده که حتماً برای همه نمایندگان آمده، البته من وارد نبودم، نامه آمده بود همین دیروز دیدم که جناب آقای کیاوش از وزیرین مشاورین سؤال کرده‌اند این وزیرین مشاورین ۱۶۶ میلیون دلار رفتند در رومانی آنجا حاتم‌بخشی کردند، اینجا هم نتوانستند جواب بدهند و کمیسیون پاسخ به سؤالات و جواب‌های آنها را غیرموجه دانست؛ آیا یک نخست‌وزیر می‌تواند بگوید من یک مدیر هستم و بر اینها اشراف دارم؟ چرا رفتند این کار را کردند؟ چرا مؤاخذه نشدند؟ چرا باز هم یک سال بعد از این جریان یا بیشتر باز سرکار باید باقی باشند؟ ایشان راجع به مسئله سهمیه‌بندی فرمودند ۵ تا ما سهمیه‌بندی داریم. راست است این جور این سهمیه‌بندی شما نمایندگان محترم سهمیه‌بندی ۵ تا شده؟ سهمیه‌بندی تخم‌مرغ و مرغ و قند و شکر و روغن نباتی، چای و برنج و این مسائل... صابون و پفک و استکان و نعلبکی و امثال اینها. آیت‌الله منتظری فرمودند یک شب پسر من رفت استکان و نعلبکی بگیرد، دیدم استکان و نعلبکی با یک مقدار پفک آورد. گفتم که پفک برای چه گرفتی؟ گفت، یارو گفت که اگر این پفک را نبری، استکان و نعلبکی به تو نمی‌دهیم. عرض کردم که من اهل امار نیستم، سوادش را هم ندارم و لیکن این مطلبی که برای ما ملموس است در جامعه، خدا شاهد است که من اکثراً ناراحت هستم با اینکه ضعیف بدنی هم دارم، مرض قند دارم، ولی خواب نمی‌برد که خدایا به سر این اسلام چه خواهد آمد؟ در انتخابات گفتند روحانیت شکست خورد، بعضی‌ها هم تصدیق کردند، روحانیت شکست خورد، گفتم چرا شکست خورد؟ شکست خورد برای اینکه اشکالاتی هست و قبول دارم. اما آن علت اساسی شکست روحانیت این بود که گفتند انتظار دارند این کشور و این حکومت را حکومت ولایت فقیه می‌دانند، حکومت روحانیت می‌دانند، حکومت امام می‌دانند. اگر در این حکومت اشکالی پیدا بشود، این اشکال را به گردن چه کسی می‌گذارند؟ می‌آیند

فحشش را به ما می‌دهند. وقتی آمدند فحشش را به ما دادند، ما چه بکنیم؟ ما می‌گوییم آقا به ما ربطی ندارد، هرچه ریشمان را می‌کنیم، هرچه داد می‌زنیم، می‌گویند مرتجع است، طرف‌دار سرمایه‌دار است، مالک است. نمی‌دانم ۳۰ میلیون، ۱۵۰ میلیون نمی‌دانم ۴۵۰ میلیون از فلان سرمایه‌دار ... از این قبیل تهمت‌ها. اینها جواب خدا می‌شود؟ نه والله. بنابراین، همین‌طور که اشاره شد و اتفاقاً جناب آقای خلخالی باز از همان مطالب که فرمودند آقای موسوی مرد متدینی است، بنده هم قبول دارم، ارادت هم دارم. حتی من اضافه نقل بکنم علاوه بر اینکه امام فرمودند من یک موقع از خود آیت‌الله منتظری شنیدم فرمودند به نظر من، موسوی مرد خوبی است، مرد متدینی است. ولی اتفاقاً اشکال قضیه همین‌جا است اگر ایشان مرد متدینی باشد و هست کم‌اینکه شهادت دادند مثل امام، مثل آیت‌الله منتظری و خود ما هم ارادت داریم، آیا این همه اشکالاتی که الآن وارد هست، از نظر اقتصاد، از جهات سیاست خارجی و اشکالات دیگری که هست و عرض کردم آمار در دست دیگران هست و خودتان بهتر از من می‌دانید اشکال این است ما مرد متدین فقط نمی‌خواهیم. حضرت یوسف گفت باید علیم باشد، مدیر باشد، متخصص باشد، هماهنگ‌کننده باشد، یعنی بتواند مدیریتش را بر وزرا اعمال بکند و الا خوب اگر این جور باشد، امام اگر که - خدا را قسم می‌دهم به حق فاطمه زهرا(س) که وجود بابرکتش را هزارها سال بر سر این ملت مستدام بدارد - [رئیس مجلس: از وقتتان دو دقیقه مانده است] اگر ایشان بیاید و بفرماید که من آقای موسوی را انتخاب کرده‌ام به نخست‌وزیری، بسیار خوب، ما هم می‌گوییم باید قبول بکنیم حکم ولی فقیه است، اما بگوید شما رأی بدهید و شما بگویید که ما هم قبول داریم که ایشان هیچ اشکالی ندارد و ضعف مدیریت ندارد؛ کسی که متدین هست و به این معنا قبول داریم، اگر این، ضعف مدیریت نشان بدهد، بنابراین فاجعه اینجا است. اگر بنده هم بیایم بگویم من آذری قمی هستم و متدین هستم، من هم ادعا می‌کنم متدین هستم، ممکن است که امام هم من را متدین بداند. من به درد بخنداری هم نمی‌خورم، بیاید مرا نخست‌وزیر قرار بدهد. بسیار خوب قرار داد، بدهد، من پیرمرد، ضعیف، هیچ نیروی کارکردن ندارم، البته شما هم می‌پذیرید و خود من هم می‌پذیرم اگر فهمیدم وظیفه‌ام هست. بنابراین صرف تدین، کفایت نمی‌کند، بلکه نقطه ضعف حسابی است. شما ملاحظه بفرمایید ما اجناس را این مسئله دو نرخی، که باز این جمله را آیت‌الله منتظری نقل کردند، من به ایشان گفتم که آقا شما مگر نمی‌گفتید که در انبار کرمان ۲۰۰ هزار تن آهن است، پس چرا این ۲۰۰ هزار تن آهن (وارد بازار نمی‌شود؟) آقای ملکوتی امام‌جمعه تبریز، نقل می‌کرد و می‌گفت ما نیم‌ساعت ظاهراً در انبار گمرک جلفا با ماشین می‌رفتیم و همه‌اش آهن بود و در داخل شهر تبریز سر آهن با همدیگر کشت و کشتار می‌کردند، آقای منتظری می‌گفت من به ایشان گفتم آقا چرا شما اینها را توزیع نمی‌کنید؟ گفت وسیله حمل و نقل نداریم. گفتم آهنی که در اصفهان هست این آهن اصفهان را چرا می‌برید تهران، باز دو مرتبه به اصفهان برمی‌گردانید؟ همین‌جا به مردم بدهید که دیگر وسیله حمل و نقل نخواهد، معطل نشوند و خرج نداشته باشد. الآن می‌بینید در بازار، آهن به حد وفور پیدا می‌شود. لوله‌ای که ۷۰ تومان یا ۱۰۰ تومان است، ۷۰۰ تومان ۸۰۰ تومان در بازار به حد وفور پیدا می‌شود؛ خوب این دونرخی بر اثر چه چیز هست؟ بر اثر چه سیاست نادرستی است که در کشور پیدا شده که همین مردم را رنج می‌دهد. من این جمله را عرض بکنم همان آیه را که اول خواندم با اجازه جناب آقای هاشمی. من نمی‌گویم به جناب آقای موسوی رأی ندهید، من عرض می‌کنم تفکر کنید، فکر کنید، بررسی بکنید اگر این مطالب یا مطالب دیگری که در دست خودتان است، اگر اینها را قبول دارید، به ایشان رأی ندهید. هیچ مسئله‌ای نیست. هیچ اشکالی هم به امام وارد نمی‌شود، یعنی هیچ ضربه‌ای به امام نمی‌خورد، به مسئله گذشته در مسئله صداوسیما خوب رأی دادند و اشکالی ندارد، امام ارشاد می‌کند، موعظه می‌کند، نصیحت می‌کند. اگر نه حرف‌های مرا باور نکردید، آزادانه اعتقاد به خدا پیدا کردید، به مدیریت ایشان رأی بدهید و فردای قیامت هم برای شما مؤاخذة نخواهد بود. ... امام همان‌طور که فرمودند درست است، دولت موفق بوده است، اما بالنسبه به ضعف‌ها که حساب بکنید ضعف‌ها خیلی زیادتر است که قابل جبران نیست.

اظهارات آقای هاشمی رفسنجانی رئیس مجلس به‌عنوان موافق

من تشکر می‌کنم از جناب آقای کیاوش. من از ایشان تقاضا کردم که به‌جای ایشان صحبت کنم، البته اسم نوشتن ولی نوبتم نشده بود و علتش هم این بود که من احساس کردم این اظهاراتی که بعضی از آقایان مخالفان

فرمودند کل انقلاب را زیر سؤال برد. البته آنها با نهایت حسن نیت در موضوع صحبت کردند، اما من از طرف کل انقلاب حرف می‌زنم و جناب آقای نخست‌وزیر آن بیاناتی که اوایل جلسه فرمودند جواب آن صحبت‌ها در آن بود و خیلی چیزها را روشن کرد و بعداً خودشان خواهند فرمود.

درمورد اظهارات جناب آقای آذری قمی البته ایشان در مسائل حزبی و سیاسی و اقتصادی و اینها خودشان مطلبی نداشتند و نقل فرمودند از این و آن که زیاد ما به این مسائل نمی‌پردازیم، باز در بیانات آقای نخست‌وزیر جوابش هست درمورد ارشادات امام. البته در مجلس کسی استدلال آن جوری نکرده بود که این همه بحث لازم داشته باشد؛ در ذهن نماینده‌ها مسئله بود و همیشه هم این بوده و امام هیچ وقت نخواستند رأیی را بر مجلس تحمیل بکنند، ولی وقتی که مهم تشخیص بدهند یک ارشادی می‌فرمایند، حالا هم همین است؛ یعنی واقعا آقایانی که به ارشادهای امام اهتمام قائل باشند در حد اهتمامی که قائل باشند نظرشان را در رأیشان ابراز می‌کنند. این دیگر این بحث‌ها را من فکر می‌کنم لزومی ندارد و امام هم مجلس را مجلس آزاد می‌خواهند این را من تأکید می‌کنم. ...

درمورد خبر واحد و هم انشاء بقیه استنباطات ایشان در اصول مثل این خبر واحد نباشد. چون این از آن خبر واحدهایی است که محفوف به قرائن است، قطعی است و یک ذره هم احتمال خلاف درموردش نیست. اما مسائلی که درمورد کمبودها گفته شد، طبیعی است که بنده هم که یکی از موارد مراجعه مردم در شکایات هستم، می‌دانم کمبود در مملکت خیلی زیاد است. در مسکن، در توزیع، در تورم، در بعضی از تولیدات این چیزهایی که اشاره شد. من یقین دارم آقای مهندس موسوی در اصلش حرفی ندارند، اما اینکه آدم این جوری صحبت بکند این نهایت بی‌انصافی است و ندیده گرفتن اعجاز یک انقلاب است. من این حرف را با اغراق نمی‌گویم و خدا نیامرزد من را اگر بخواهم با اغراق حرف بزنم، آن ایمانم را می‌گویم با مجموع اطلاعاتی که دارم فکر می‌کنم جمهوری اسلامی با تأیید الهی، با ارشادات امام و با چیزهای دیگری که در فداکاری‌های مردم خوابیده و زحمتهایی که مسئولان کشیده‌اند، در موفقیت‌ها اعجاز کرده و کارهایی که در این انقلاب شده و موفقیت‌هایی که به دست آمده است، در هیچ انقلابی با مقایسه با مشکلاتی که در انقلاب ما بوده سابقه ندارد. البته کسانی که خیلی امیدوار به رحمت خدا هستند ممکن است قانع نباشند و بگویند ما بیش از این هم می‌توانستیم پیش برویم، من منکر این هم نیستم چه بسا اگر جای ما کسان دیگری در این مملکت بودند، بهتر از ما عمل می‌کردند، ولی ما تاکنون آن مردها را پیدا نکرده‌ایم. ما خیلی می‌گردیم برای یک وزیر، برای نخست‌وزیر، برای اینکه نماینده مجلس و برای سایر مسئولان و بینا و بین الله همیشه سراغ بهترین‌ها می‌رویم؛ اینکه به دست ما آمده اینها است، بعضی از آقایان که صاحب ادعا هستند یک وقتی یک مدرسه به دستشان داده بودند چند روز بعد از مشکلاتی که آنجا بود استعفا کردند. این جور نیست که خیال بکنید اینهایی که آنجا هستند حالا بهترین‌ها در صف ایستاده‌اند البته ممکن است باشند، کسی واقعیت‌ها را نمی‌خواهد منکر بشود که ممکن است باشند، اما ما نمی‌شناسیم. ممکن است یک مدیر خوب باشند، اما عیبش این باشد که طاغوتی باشد و نشود او را معرفی کرد. یک عیبی دارد که در این مجلس رأی نمی‌آورد یا لیبرال باشد، ممکن است کشور را به آن جایی بکشاند که اشاره فرمودند یکی از دوستان در مخالفت که چرا حقوق ۵۰۰ هزار تومانی به یک دکتر نمی‌دهید که به اینجا بیاید. که اگر ما بخواهیم این کار را بکنیم اصلاً فاتحه انقلاب را خوانده‌ایم. بگذارید مردم بعضی‌هایشان مریض باشند، اما ۵۰۰ هزار تومان به یک دکتر حقوق ندهیم حالا درآمدهای نامشروعشان را خودشان می‌دانند. به نظر من بیشتر اختلافاتی که تاکنون من دیده‌ام همان اختلافات بینشی است که این جوری بروز می‌کند، البته آنها هم حقشان است و نباید به آنها گفت چرا مخالفت می‌کنید. بینش برای انسان محترم است، باارزش است و انسان روی بیش خودش می‌تواند تکیه بکند، منتها منصفانه اگر تکیه بشود، بهتر است هم این طرف هم آن طرف. به هر حال یک قدری من اشاره می‌کنم روی مواردی که آقایان فرمودند؛ اشاره کردند به واردات گندم. خوب اگر این جوری القا بکنیم مردم عادی که مسائلی را نمی‌دانند، می‌گویند ای رحمت بر رژیم شاه که این قدر کمتر گندم وارد می‌کرد. این آقا اگر انصاف داشت، قبول می‌کرد که وقتی در یک کشوری ۵ استان آن از جمله خوزستان، ایلام، باختران، کردستان و آذربایجان غربی که از حاصلخیزترین استان‌های کشور ما هستند، این چند سال اکثر اراضی‌شان دچار آن وضع بود که می‌دانند و هنوز

هم خیلی هایش هست و در همین ۵ سال، ما حداقل ۷ میلیون جمعیت اضافه کرده‌ایم، اگر نرخ توالد همان نرخ ۳/۵ درصد باشد و به‌اضافه ۳ میلیون تحمیلی که از جنایت شوروی‌ها در افغانستان و مهاجران خودمان که آنها طبعاً نمی‌توانند فعال باشند و به‌اضافه اسراء عراقی و به‌اضافه آوارگان عراقی یعنی ۹۸ میلیون جمعیت اضافه گردید. این ۹۸ میلیون نفر نان می‌خورند، ۵ استان‌تان هم وضعیت آن‌جوری است. انصاف بدهید ببینید که کسی نان کمتری خورده است؟ امروز کسی در مملکت هست که بگوید من کمتر از زمان قبل نان می‌خورم؟ این یک مقایسه روشنی است که ما مصرف‌مان بالا رفته و با این مقداری که وارد می‌کردیم، نمی‌توانیم تأمین کنیم. ...

مسئله دیگری که آقایان صحبت می‌کنند، مسئله واردات است و واردات را هم همین‌جا بگویید اولاً واردات را ببینید چه وارد می‌شود؟ این وارداتی که می‌فرمایید ۲۰ میلیون تن چه مقداری مربوط به جنگ است و چه مقداری مربوط به کالاهای واسطه است و چه مقدارش مربوط به کالای سرمایه‌ای است؟ شما یقین دارید که کالاهای لوکس، کالاهای بی‌ربطی که در رژیم شاه وارد این مملکت شد و ارز و نفت این مملکت را می‌بلعید الان نیست. چرا روی این تکیه نمی‌کنید؟ شما بگویید فلان کالای غیرضروری وارد مملکت شده است، اگر یک یا چند قلم توانستید پیدا کنید، این هم همان قاچاقچی‌ها ... و همان سرمایه‌دارهای گردن‌کلفتی است که ممکن است آن بیش را یک وقتی تأیید بکند، آنها به صورت مختلف وارد می‌کنند و الا نه دولت مسئول کالای غیرضروری است و نه چنین چیزی در انقلاب اسلامی ما پذیرفته است و این بینش ما است و ما روی این ایستاده‌ایم.

امنیت اقتصادی را اشاره کردند امروز برای سرمایه‌گذاری مشروع هزار مرتبه از زمان شاه و هر رژیم دیگری صاحبانشان مطمئن‌تر هستند که می‌توانند بگذارند دلیلش هم این است که عرض می‌کنم ۱۷ هزار موافقت اصولی وزارت صنایع سبک و سنگین کرده‌اند. این معنایش این است که مردم اعتماد دارند و آمدند و خواستند سرمایه‌گذاری کنند، ما محدودیت داریم. برای تأسیس یک کارخانه ارز لازم است که ماشین‌آلات وارد کنند که ما محدودیت داریم، آب و برق لازم است، ما محدودیت داریم، نیروی انسانی لازم است ما محدودیت داریم، شما این را به پای دولت چرا می‌گذارید که می‌گویید امنیت اقتصادی ندارد. این حرف انصافاً ظالمانه‌ترین حرف است و مضرت‌ترین حرف برای کشور القا از تریبون مجلس که شما امنیت اقتصادی بدهید. امروز کار به افراط کشیده یعنی کار به جایی رسیده که سرمایه‌هایی که خون مردم را مکیده‌اند، حالا دارند یکی‌یکی اینجا برمی‌گردند و مطالبه دزدی‌هایشان را دارند از ما می‌کنند. این آقایان می‌فرمایند امنیت اقتصادی نیست. برای چه کسی؟ شما معتقدید که هژبر یزدانی را هم بیاوریم و به او امنیت بدهیم. اگر از پنجه‌های او برای این مملکت زر بریزد، مردم مملکت و این رزمندگان ما پاهای ما را قلم می‌کنند که ما بخواهیم به این گونه آدم‌ها اجازه بدهیم. آدم‌های حساسی هم هرچه می‌خواهند بیایند سرمایه‌گذاری کنند. البته محدودیت است، محدودیت‌ها را بفهمیم.

توزیع را می‌فرمایید. شما انصاف بدهید. در کشوری که وضعیت این‌جوری است که یک‌سوم نزدیک به ۴۰ درصد بودجه‌اش را رسماً جنگ دارد می‌خورد و ۹ میلیون جمعیت به یک معنا اضافه کرده و از طرفی این موادی هم که داریم تا آخرین نقاط روستاها می‌رود، اینکه فرمودند ما روزی داریم به‌طور معدل ۵ تا ۶ روستا را برق‌دار می‌کنیم، می‌دانید معنایش چیست؟ برق که در روستا رفت می‌دانید چقدر توقع آنها بالا می‌رود؟ اینها را باید چه کسی تأمین بکند؟ به همان اندازه هم در شهر دارند برق می‌دهند، همه اینها مصرف زیادی می‌خواهد. ما وقتی که آمدیم انقلاب کردیم، یک‌دفعه حقوق کارگر را سه برابر کردیم و امروز حقوق کارگر ۵ برابر است و کارگر یک رقم بالایی را در مملکت دستمزد می‌گیرد. این پول در بازار می‌آید چه جور؟ کالا می‌خواهد یک روش آنهایی است که شما پیشنهاد می‌کنید. من نمی‌گویم شماها، یک کسان دیگری پیشنهاد می‌کنند که ما یک عده‌ای را مرفه کنیم، البته آنها شکمشان محدود است، خانه‌هایشان هم محدود است آنها را هم خوب می‌شود سیر کرد. اما اگر بخواهیم به همه مردم کالا برسانیم، مطمئن باشید ۱۰، ۱۵ سال طول می‌کشد تا تولیدمان بالا برود و بتوانیم نیازهای همه مردم را تأمین کنیم. یک خانه خالی که در گذشته روزی ۱۰ تومان، ۱۵ تومان می‌گرفته و امروز ۲۰۰ تومان می‌گیرد باید این بقیه‌اش را پر کرد. این فرد جاروبرقی هم می‌خواهد، یخچال هم می‌خواهد، برای دخترش هم جهیزیه جدید می‌خواهد، چیزهای دیگری هم می‌خواهد؛ لذا اینها را باید پر کرد

و البته این یک قدمی است برای آینده کشور که تولید بالا برود و کار درست بشود. آن کاری که مهم بود، دولت کرده است. امروز نان را، گوشت را، برنج را، تخم مرغ را، پنیر را، روغن نباتی را به حد اقلی که یک زندگی فقیرانه لازم است در کشور رسانده است. این ظلم است به آقای منتظری که شما به ایشان نسبت بدهید که ایشان بگویند که همه را فقیرانه می خواهید اداره بکنید. آیت الله منتظری که ما می شناسیم که اگر این حرف را زده است در طول یک طوماری زده است که بقیه اش تعریف دولت بوده است. او را که ما از بجگی در خدمتش بوده ایم، حرف از ایشان نقل کردن و این جور ذهن را عوض کردن که نمی شود. مسئله صادرات را دولت همه همتش را کرده است و هزارگونه امتیاز دارند به صادرکننده می دهند. ارز امتیاز ترجیحی به او می دهند. مهلتش را زیاد کرده اند، اما اینها خیلی هایشان طمع کار هستند، اینها می خواهند جنس صادر بکنند و ارز چندبرابر را همه اش را داشته باشند و برای آینده شان در بانک های اروپا بگذارند. اگر قانع بودند به درآمدهای معمولی به خدا قسم راه برای صادرات برای همه شان باز بود. ما دزدها را نمی توانیم راضی بکنیم. البته نابسامانی هایی هم هست که من قبول دارم؛ مثلاً من مسکن را می دانم. من خودم اگر نظرهایی داشتم و عمل می شد، ممکن بود مسکن به این مشکل نبوده که الحمدلله دولت تصمیم گرفته و این کارها را ان شاء الله امسال می کند.

از دانشگاه ها گفتند. شما می فرمایید که ما اساتیدی که دیدنشان برای دانشجوی از خاک خوردن بدتر است. اینهایی که آنجا آن حرف ها را تزییق می کردند، اینها را نگذاریم که آنها بیایند درس بخوانند؟ و علاوه بر اینها را دولت امروز ...

مگر همین نخست وزیر نبود که آقای دکتر شیبانی را حکم داد در دانشگاه تهران برود و هدفش هم این بود که یک قدری جو را آنجا تلطیف بکند و در همین مجلس با او مخالفت شد. مگر شما ندیدید؟ سیاست دولت که این نیست. دولت برای جذب نیرو به اطراف دنیا دارد آدم می فرستد، این ظالمانه است که ما دولت را مسئول بدانیم و بگوئیم استادهای فلان رفتند. البته یک عده ای از آن استادها بهتر که رفتند و یک عده شان که باید صالح باشند، باید تلاش کرد اینها را برگرداند.

مطبوعات چه ربطی به نخست وزیر دارد؟ این منصفانه است اینجا مطرح بکنید. نخست وزیر مسئول مطبوعات است؟

در مورد انتخابات تهران گفتند قانون نداریم؛ داریم، ظالمانه حرف نزنید. مجلس و شورای نگهبان مسئول اند با قوانینی که مشکلات این دوره را حل بکند، کار بکنند. چرا ما خودمان را تبرئه بکنیم. ما باید مسئله زمین را حل بکنیم. ما باید تجارت خارجی را حل بکنیم. اگر قبول نداریم آن روش را، قانون بگذاریم آن طرفش را بیاوریم. اگر قبول داریم این طرفش را ... این کار ما است و این کار شورای نگهبان است. تورم را آقایان یک چیز آسانی یاد گرفته اند که می گویند نقدینگی را کم کنید. نقدینگی را کم کردنش آقایان خیال می کنند در زمان جنگ کار آسانی است. خیال می کنند کار آسانی است. ما امروز نقدینگی را کم بکنیم، وقتی که یک سوم بودجه مان در جنگ می رود، معنایش این است فردا کار نباشد آنهایی که پول دارند که برایشان فرق نمی کند، آنها هرچه لازم باشد، می خرند و همین ها هم مایه بدبختی بازار هستند. آن پولداری که می رود که دکان و کاهوی کیلویی ۷ تومان نرخ دولت را حاضر می شود تا ۲۰ تومان ۳۰ تومان هم بخرد، آن فساد است که باز هم می ماند، اما کارگری که امروز کار گیرش نیامده (قادر به خرید نیست). نقدینگی کم کردن هزار رمز دارد. در کشورهایی می تواند مطرح بشود به آن صورت. البته من قبول دارم یکی از اصول اساسی که هر آدمی که الفبای اقتصاد را خوانده باشد می داند اولین قدم برای مبارزه با تورم کسر نقدینگی را یک طرف کم کردن، یک مقدار باید مسائل دیگری را در نظر گرفت. یک مقدار باید دستگاه قضایی قوی بشود، یک مقدار باید فشار آورد، این تورم یک مقدارش روانی است، مسئله جنگ است، مسئله ضدانقلاب است، مسئله القانات رادیو بیگانه است، مسئله مخالفان پولدار ما است. یکی از آن موارد هم، بلی اضافه نقدینگی است و این هم تقصیر دولت نیست بلکه مربوط به مجلس است. مجلس اگر امسال نصف بودجه را هم زده بود دولت چه کار می کرد؟ ما وقتی که این رقم عظیم بودجه را زدیم، دولت تسلیم شد و همین جا هم تشکر کرد و رفت. دولت که بودجه را پیشنهاد می دهد و ما هستیم که باید تصویب بکنیم، نه اینکه به اسم دولت بنویسیم. و درکل، من عرض

می‌کنم که مسئله «لا‌هه» از بی‌انصافانه‌ترین حرف‌هایی بود که برای این دولت مطرح بشود که خود آقایی که مطرح کردند می‌دانند و مسائل را من نمی‌خواهم باز بکنم و من عرض می‌کنم که در دولت ممکن است وزیر ضعیف باشد، ممکن است مسائل کوچک و اینها باشد، ممکن است نقص‌هایی باشد، ممکن است بهتر از این بشود مملکت را اداره کرد، من این را هم نمی‌گویم. اما در شرایط موجود بنده هم شهادت می‌دهم که در این شرایط یک دولت نیرومند مورد اعتماد مجلس فقط می‌تواند مشکلات را حل بکند و عرض می‌کنم که اگر بخواهیم به جای این دولت، دولت دیگری را بیاوریم اولاً آن فرد مناسبی که شما می‌گویید ما که نمی‌شناسیم حالا ممکن است شما بشناسید و بعداً برای کارهای دیگر مطرح بفرمایید و ثانیاً در حال جنگ با این شرایط، تعویض دولت برای مملکت بسیار گران تمام خواهد شد و امیدواریم که نماینده‌ها آن‌طوری که خودشان مایل هستند و تشخیص می‌دهند همان‌طوری که آذری‌قمی فرمودند آزادانه، چون رأی هم مخفی است هرطور هرکسی که فکر می‌کند و مصلحت می‌داند، رأی خودش را در گلدان می‌اندازد.

پس از اظهارات نمایندگان موافق و مخالف، میرحسین موسوی نخست‌وزیر نیز در دفاع از خود و دولت مطالبی بیان کرد.

اظهارات میرحسین موسوی نخست‌وزیر

با تشکر از همه برادرانی که موافق و مخالف صحبت کردند و باعث شدند یک مقداری پیچیدگی‌های کاری که دولت با آن روبه‌رو است اینجا روشن بشود. گرچه برادرانی که مخالف صحبت کردند در مورد آمار و ارقامی که من خدمت برادران و خواهران ارائه دادم و آمار و ارقام سرنوشت‌سازی برای نظام جمهوری اسلامی است، هیچ نوع داوری نکردند. من شنیدم بیرون مجلس که چنین گفته شده البته شاید یک نفر یا دو برادر که این آمار صحبتش از کجا معلوم است؟ این آماری است که فعلاً که من نخست‌وزیر هستم به‌عنوان یک مقام مسئول و رسمی اعلام می‌کنم و ضامن صحبتش هم یک مقام رسمی در این کشور هست. فعلاً طبیعی است که در محضری این چنین مقدس و هوشیار و باز و تریبونی این چنین گسترده وقتی که آمار و ارقام اینجا گفته می‌شود داوری در موردش خواهد شد و بنده می‌خواهم عرض کنم دولت روی این آمار می‌ایستد. ممکن است ما ده‌ها آمار اینجا نقل کردیم یک کمی افتی بعضی جاها داشته باشد، اشتباهاتی داشته باشد، ولی در کل آماری قابل‌استناد است. برادران به‌صورت لیست‌وار مسائلی را مطرح کردند که هر کدام شاید بعضی‌ها ساعت‌ها مثل دیوان داوری لا‌هه صحبت می‌خواهد تا مسائل روشن بشود و من مجبور هستم بعضی از اینها را برگزینم و به آنها اشاراتی داشته باشم که ان‌شاءالله اگر یک نوع اشکالی در این مسائل به وجود آمده یا ابهامی به وجود آمده، این ابهام از بین برود. من از اول شروع می‌کنم آنهایی که به نظر من مهم بوده است، اولین همان مسئله دیوان داوری لا‌هه است که این دیوان یقیناً برادران در جریان قرار خواهند گرفت و یکی از مهم‌ترین مسائلی است که نظام جمهوری اسلامی با آن روبه‌رو است، ولی چیزی که بسیار مهم است در این مجلس گفته بشود مسئله رفتن به دیوان داوری به‌هیچ‌وجه به این دولت مربوط نیست، ولی این دولت از آن فعلاً دفاع می‌کند. ما سمیناری تشکیل داده بودیم از کسانی که وارد هستند و از قدیم در جریان این مسئله بودند در آن سمینار - که بعضی از برادران نماینده هم حضور داشتند - همه به اتفاق اعتقاد دارند بهترین تصمیمی که در آن موقع می‌شد گرفت، گرفته شده است توسط شهید بزرگوار با مقام و منزلت رفیع رجایی و پشت این قضیه شهید بهشتی است. ما اگر این مسئله را بخواهیم لو‌ث بکنیم، یقیناً به دست تنهای خودمان به جنگ با کوه‌های رفیع و منزلت‌های شامخی رفتیم که نتیجه‌ای نخواهیم گرفت. به‌رحال از این مسئله چیزی به دولت خدمتگزار فعلی بر نمی‌گردد و ما سعی می‌کنیم با مشورت وسیع و با هیئت عالی نظارت که ۵ وزیر در آن شرکت دارند، با سیاست‌هایی که در وزارت خارجه اعمال می‌شود، این کار را پیش ببریم. علت مخالفت برادرمان بعداً روشن خواهد شد که یک مقدار مسائل مربوط به روابط هست و امثال اینها، البته در آنجا داورهایی از ما هستند که خلاف سیاست‌های دولت در آنجا عمل می‌کنند که قرین شد این صحبت برادرمان امروز با یک یادداشتی که اتفاقاً همین صبح امروز من برای برادر عزیزمان آقای افتخاری جهرمی در دفتر خدمات حقوقی می‌نوشتم که به

این داور اطلاع بدهد که خلاف سیاست‌های دولت، خلاف سیاست‌های وزارت خارجه، خلاف سیاست‌هایی که من به‌عنوان نخست‌وزیر اعلام کردم، خلاف سیاست‌هایی که هیئت پنج‌نفره وزرا اعلام کرده، آنجا از طرف دولت حرف نزنند و چیزی را دنبال نکنند و گر نه از کار خودش استعفا کند.

درمورد مسئله برنج من نظر نمایندگان عزیز را به وضع فجیع برنج در اول سال ۶۲ جلب می‌کنم، درزمینه برنج الان بحث‌های زیادی هست، طبیعتاً این بحث‌ها رسیدگی خواهد شد و برای امسال تصمیم‌گیری خواهد شد، ولی آن چیزی که هست این تصمیمی که سال گذشته گرفته شد، منجر به این شد که ما درحقیقت بتوانیم کاهشی در تنش ناشی از آن آزادشدن برنج بدهیم. حالا ممکن است این راه‌حل، راه‌حل ایده‌آلی نباشد.

درمورد مطبوعات به عقیده بنده با اینکه ما با مطبوعات هیچ نوع ارتباطی نداریم، در حقیقت ظلم شد، دولت هیچ نوع ارتباطی با مطبوعات ندارد و یکی از مظلوم‌ترین دولت‌های دنیا است، وضعیت دولت در این زمینه، نه کم‌نظیر که بی‌نظیر است، همه دولت‌ها یک تریبونی دارند، ارگان دارند، صداوسیما در دستشان است مستقیم و روزنامه‌ای دارند، مجله‌ای دارند، نشریه‌ای دارند، در جمهوری اسلامی دولت چنین چیزی ندارد، گرچه روزنامه‌ها لطف دارند، سیاست‌های درست دولت را تأیید می‌کنند و ما انتظار داریم نقد هم بکنند، بعضی وقت‌ها نقد هم می‌کنند و دولت این قدرت را هم دارد که پذیرایی نقد بیشتر از این هم در نشریات و روزنامه‌ها و رسانه‌ها باشد. به خاطر اینکه این نقدها، این انتقادهای می‌تواند دولت را به سمت صحیح‌ترین هدایت بکند. آیا برادران نماینده که در مجلس انتقاد می‌کنند، در نطق‌های پیش از دستور و تاکنون هم کرده‌اند، باعث شده دولت ضعیف بشود؟ من اعتقاد به این ضعف ندارم، تمام این نظرات‌ها، تمام این انتقادات باعث قوت دولتی است که در راستای حق و حقیقت، اسلام، خواسته‌های امام امت، مردم و خود مجلس دارد حرکت می‌کند. ما چیز مخفی که نداریم، ولی به هر حال، من اینجا اعلام می‌کنم که ما با مطبوعات ارتباطی نداریم، نه تنها مطبوعات ما، که صداوسیما با ما هیچ وجه جنبه دولتی ندارند و نمایندگان امام هستند که روزنامه اطلاعات و کیهان را می‌گردانند و در روزنامه جمهوری اسلامی هم که بنده سردبیر بودم، از همان موقعی که وزارت خارجه رفتم، دیگر آنجا سردبیر نیستم و هیچ مسئولیتی در آنجا ندارم.

درمورد مسئله کمبود قوانین، برادران اشاره‌ای کرد که چه کمبود قوانینی؟ خوب این مسئله را، قضاوت و داوری آن را به خود مجلس می‌سپاریم که آیا نبود قانون در زمینه زمین تاکنون چه خسارت‌هایی را وارد کرده؟ ما کاری نداریم چه علت‌هایی باعث نبود قانون در این زمینه هست، دشواری‌های زیادی داشتیم. این طبیعی است، ولی ما یک قانون مشخص در زمینه زمین نداریم. فقط یک قلم آن هفتصد، هشتصد هزار هکتار زمین مکانیزه که به اصطلاح آبیاری می‌شود و توسط طاغوتی‌ها به جا مانده و بهترین زمین‌های ما است، مربوط می‌شود، درمورد سایر زمین‌ها هم چیز مشخصی در دسترس نداریم و صحبتی که دولت دارد این است که اصلاً مسئله جهت‌گیری مطرح نیست، بیش از اینکه قانون چه شکلی باشد، به چه سمت متمایل باشد، مسئله خلاء قانونی در این زمینه مطرح است و اگر مسئله زمین مطرح نیست، کمبود قانون در این زمینه نیست، پس امام امت چرا این مسئله را به مجلس محول کردند؟

مسئله تجارت خارجی، سه سال است این لایحه در مجلس است و در شورای نگهبان است، ما نمی‌گوییم که این قانون را به چه شکلی تنظیم بکنیم، دولت زحمتی کشیده، یک قانونی داده بد است، اصلاحش کنید، ولی شما چگونه تصور می‌کنید، بازرگانی کشور، تجارت کشور در یک راستای منطقی بیفتد، بدون اینکه یک قانون رسمی آن قانون را حمایت بکند، می‌گویند از سابق قانون هست، ولی قانونی که متزلزل هست و هر لحظه ممکن است قانون تازه روی آن بیاید و دائم انتقاد است و تحت عنوان اینکه درست است، چپ هست، راست هست، دائم مورد انتقاد است، این قانون چگونه می‌تواند در کشور با قوت و قدرت اعمال بشود؟ قانونی که حتی در دولت ما بعضی وقت‌ها شک می‌کنیم این تکه‌اش درست است، این تکه‌اش درست نیست، خوب در این زمینه سه سال است دولت منتظر است خوب شما هم می‌دانید تجارت خارجی بی‌نهایت هم از نظر تنظیم روابط ما با کشورهای خارجی، جهت‌گیری‌های سیاست خارجی ما و هم از نظر توزیع داخلی به مسائل داخلی ما اثر می‌گذارد. در ترکیب و بافت کالاها، نوع ارتباط با کشورهای مختلف و هزاران مصلحت

دیگری که آن قدر اهمیت داشته که در مجلس خبرگان مطرح شده و در اصل ۴۴ به این وضوح و صراحت از آن صحبت شده، یا مسئله توزیع هست که دولت لایحه در مجلس دارد، قانون محاسبات عمومی هست و چندین لایحه زیربنایی دیگر. من اینجا اگر قضیه و روایت قانون‌نویسی دولت را درمورد قانون‌های زیرساخت اقتصادی بیان بکنم، یقیناً جلسه متأثر خواهد شد. من فقط این مسئله را در اینجا بیان می‌کنم که نزدیک یک سال تمام دولت در اول کار خودش با انرژی زیاد به این مسئله پرداخت، ولی عوض تشویق و عوض حمایت تنها و مورد اتهامات زیادی قرار گرفت، ما امروز که می‌گوییم لایحه‌ای دیگر در این زمینه نداریم، هنوز مورد اتهام آقای آذری قمی هستیم که اقتصاد دولت چه جوری است به چه نحوی فکر می‌کند، به چه چیزی فکر می‌کند. خوب این آثار یک سال تلاش ما است. ما آن موقع فکر کردیم آن قدر در مملکت کار زیاد است که اگر ما وقت خودمان را در دولت بگذاریم به این سایش‌ها، برخوردهای شدید و طولانی، یقیناً به آن کارهای روزمره حساس که برای انقلاب اسلامی شکننده است، نخواهیم رسید. ما فقط نحوه فعالیت بخش خصوصی را دادیم نتیجه آن جلسات متعدد که نسبت به آن جلسات بسیار کم است و بعداً گفتیم که این مسئله را مجلس انجام بدهد. ما اجرا می‌کنیم، ولی این مسئله به این معنا نبوده که در زمینه دادن لوایح اساسی دولت تا الآن کار نکرده، در این زمینه ما کار می‌کنیم، منتها همان‌طور که در پیام امام امت بود، این مسائل اساسی را مجلس باید حل بکند. دولت نمی‌تواند در این رابطه قدم‌های بیش از اینکه برداشته، بردارد مگر اینکه مجلس به دولت کمک بکند. من فکر نمی‌کنم که پیام امام در این زمینه نارسا باشد، وقتی که این مسائل را مطرح می‌کنند.

برادرمان آقای زمانی صحبت‌های خوبی درمورد حفظ ارزش‌های انقلاب کردند، من هرچه فکر کردم که آیا ما مخالف هستیم، در دولت برخلاف این عمل می‌کنیم؟ چیزی ندیدم، ما هم برادر دنبال همین راهی که شما می‌گویید هستیم، به این ارزش می‌دهیم، اینها را مهم‌ترین ارزش‌های انقلاب اسلامی می‌دانیم، ولی بحثی ایشان کردند وسط صحبت درمورد ولایت که من نفهمیدم ولی ترسیدم که ما فردا ضدولایت بشویم و خواستم که این مسئله را بیان بکنم که ما طرفدار ولایت هستیم، ما مقلد امام هستیم دولت مقلد امام هست، دولت در راه اسلام گام برمی‌دارد، ما خودمان را دولت امام زمان می‌دانیم و به هیچ وجه در این زمینه گرایش انحرافی، نپذیرفته است از دولت و اگر باشد، ملت پای این دولت را قلم می‌کند و مجلس نمی‌تواند ساکت باشد در مقابل این دولت.

درمورد حمایت دولت از طرف امام امت که آقای آذری پایه بحثشان را در این زمینه گذاشتند این توهم به وجود آمد که خدای ناکرده حمایت امام امت از دولت باعث ضعف دولت یا علت بدی است، ما فکر کردیم که ببینیم دولت چقدر مظلوم است، وقتی که امام امت از همه نهادها تقویت می‌فرمایند، حمایت می‌فرمایند به‌خاطر مصلحت اسلام و کشور. خوب این حمایت‌ها به حساب می‌آید و مؤثر واقع می‌شود، علامت قوت و قدرت آن نهاد به حساب می‌آید، شخصیت‌های گوناگون وقتی مورد تأیید امام امت قرار می‌گیرند، این تأیید سند افتخار است، چگونه این تأیید و این حمایت به این ترتیب سعی می‌شود که به‌عنوان ضعف دولت به‌عنوان نمی‌دانم ... همان کلمه ضعف بهترین کلمه و مؤدبانه‌ترین کلمه است که در اینجا من می‌توانم به کار ببرم به حساب بیاید. در نظامی که مشروعتش را از ولی فقیه می‌گیرد، از رهبر انقلابش می‌گیرد، قانون اساسی‌اش، مجلسش، نهادهای انقلابش و همه و همه و حتی شخصیت‌هایش و در این دوره به این شکل از حمایت رهبر صحبت کردن یک نوع جفا به دولت است. مقام شامخ رهبری در جای خود محفوظ ولی این یک نوع ظلم و جفایی به دولت است. ما این حمایت امام را به‌عنوان سند افتخارآمیز دولت خودمان قلمداد می‌کنیم، چه دولت باشد، چه نباشد. این سند همیشگی برای دولت باقی خواهد ماند.

صحبت‌هایی برادر بزرگوارمان حاج‌آقا آذری قمی در اینجا کردند، درضمن اینکه می‌گفتند من وارد نیستم، یک چیزهایی را می‌گفتند، اگر وارد نیستند شما چرا اظهار نظر می‌کنید؟ اگر وارد هستید بیایم صحبت بکنیم و آمار و ارقام بیاوریم، با هم بحث کنیم و برویم جستجو بکنیم، درمورد صحت آن آمار و ارقام به نتیجه برسیم، براساس آن نتیجه‌ای که گرفتیم عمل بکنیم، چرا دولت را متهم می‌کنید؟ این دولت، دولت جمهوری اسلامی است وصل به نظام، بالاخره این نظام این دولت را، سه سال است حداقل تحمل کرده و هر کاری که ما کردیم به پای نظام گذاشته شده، یکی از برادرها یا خود حاج‌آقا آذری گفتند که هر کاری اینها کردند، به حساب

روحانیت گذاشته شده، بلی این درست است، ما هر کاری کرده‌ایم، به پای روحانیت گذاشته شده، برای همین با احتیاط باید صحبت کرد و دقیق باید صحبت کرد، اینکه من بگویم من وارد نیستم، ولی می‌گویند، خوب از این می‌گویند، زیاد است. من که با شما، با آمار و ارقام دارم صحبت می‌کنم، چرا شما تمسک به می‌گویند، پیدا می‌کنید؟ من که حاضرم توضیح بدهم، شاید آمار و ارقام زیادی همه پیدا بکنید که توسط آن دولت را محکوم بکنید و چرا زحمت یک مقدار جست‌وجو به خودتان نمی‌دهید؟

درمورد کارخانه‌های ملی شده، نتیجه عدم تحقیق این می‌شود. برادر بزرگوار عنوان می‌کنند که در سالی که ایشان کارخانه‌ها را مصادره کردند، یعنی در موقعیتی که رئیس کارخانه‌ها یا اعدام شده توسط آقای خلیجی یا توسط خود ایشان، یا فرار کرده‌اند، مدیریت از هم پاشیده. ...

و صاحبان این کارخانه‌ها پول‌های زیادی را خارج کردند، در چنین موقعی خوب، طبیعی است که ۱۶ میلیارد تومان اینها ضرر بدهند، نه تنها ۱۶ میلیارد که بایستی همه این کارخانه‌ها از بین می‌رفتند. بلی با همت کارگران، شوراهای اسلامی کارگران، انجمن‌های اسلامی، مدیریت حزب‌اللهی، تمام این کارخانه‌ها در چنگ این ملت نگه‌داشته شده، اینها سند افتخار جمهوری اسلامی است که از دست ۵۲ خانواده وابسته نزدیک ۷۰ درصد کشور متمرکز بوده، بیرون می‌کشد و در چنگ خودش می‌گیرد، خوب امروز بیاییم، قضاوت بکنیم، ببینیم که این صحبت آقای آذری درست است یا نه؟ ما می‌گوییم که سال گذشته همین مجلس بعد از سال‌ها ضرر کردن، بعد از آن وضعیت آشفته، بعد از مسائلی که در زمینه مواد اولیه داشتیم، در مجلس قرار بر این شد که یک میلیارد تومان از سود سازمان گسترش که صنایع سنگین، مصادره شده زیر دستش هست، به حساب درآمدهای دولتی ریخته بشود. ما اگر ارز این صنایع را امسال تأمین بکنیم، به ما وعده ۴ میلیارد تومان مالیات به دولت را داده‌اند غیر از سودی که خودشان می‌برند. من در اینجا برای اینکه بگویم چه مظلومیتی دولت دارد و با همین چند کلمه گفتن چگونه می‌شود محکوم کرد یک جریانی را ولی برای توضیح دادنش ما وقت زیادی را می‌خواهیم، یک مقدار آمار و ارقامی در کیفم بود، دو، سه نمونه از این آمار و ارقام را خدمت برادرها می‌خوانم در رابطه با همین مسئله‌ای که ایشان فرمودند ما موتور پیکان در سال ۵۶، (۶۱) عدد ساختیم، در سال ۶۱، (۱۶۳) عدد در سال ۶۲، (۲۵۹) عدد در روز (تولید روزانه‌مان بود) ما موتورسیکلت در سال ۵۶ که اوج تولید این کارخانه‌ها از نظر مدیریت، کارگری، آن محیطی که ایجاد کردند و اینها ۶/۳۰۸ در روز است، در سال ۶۱ (۲۶۹/۵) در سال ۶۲ (۴۹۰/۶) ما در سال ۵۶ تولید روزانه و اتمان ۱۲۳ دستگاه بوده، سال ۶۱ (۱۰۹) دستگاه بوده، سال ۶۲ (۲۳۷) دستگاه (از دو برابر بیشتر تولید روزانه‌مان) تمام این رقم‌هایی که من می‌بینم با آن رقمی که برای سود گفتیم این مسئله را کاملاً برای برادران روشن می‌کند. این صنایع را ما بایستی چه کار می‌کردیم؟ بایستی می‌گفتیم آقای لاجوردی‌ها، آقای رضائی‌ها، آقای القانین‌ها، برای اینکه این مسئله را اداره بکنیم، بیایید اینها را خودتان اداره بکنید، دو دستی تقدیم آنها می‌کردیم؟ آیا دولت حق این کارها را داشته، آیا این همان نبوده که نزیه اعلام می‌کرد و ما آمدم و در روزنامه جمهوری اسلامی برایش تیتیر زدیم، "نزیه بوق سرمایه‌داری" خوب ما نمی‌توانیم این کار را بکنیم، مجلس قانون بگذارد ما تمام اینها را می‌دهیم به اصل خودشان. مجلس نمی‌گذارد این قانون را، مجلس این گام را بر نمی‌دارد، دولت با قدرت کارخانه‌ها را اداره کرده این صنایع را تکان داده و ۲۴/۲ درصد رشد این صنایع در ۹ ماهه اول سال ۶۲ بوده و ما یقین داریم که تمام سال هم درآورده بشود، همین رشد و شاید بیشترش را خواهیم داشت. ... درمورد قانون کار حقیقتش این است که من در روحیه خودم نمی‌بینم که این جمله‌ای را که ایشان بیان کرد، باشم «اسلامی که به مستضعفان کمک نکند، قبول نداریم» من اعتقاد دارم اگر اسلام پیاده بشود، کمک به مستضعفان در درون آنها است و خود پیاده‌شدن اسلام به معنای حاکمیت مستضعفین هست. حالا این جمله را چه جوری ایشان درآوردند و چنین ما را متهم کردند، من نمی‌دانم. یعنی واقعاً من نمی‌کنم به‌عنوان یک فرد عادی درمورد کسی دیگر و به خودم این اجازه را نمی‌دهم که این قدر نقل بکنم در صورتی که جملات را می‌دانم هر «و» آن می‌تواند مهم باشد در این مجلس، به این شکل بیان بکنم. مسئله ۱۶۰ میلیون دلار باز هم از آن اشتباهاتی است که برادرمان آقای آذری‌قمی کردند، اگر کسی دیگر بود، باز هم این قدر صراحت نمی‌داشتم در این مسئله. ایشان خوب بود که در این زمینه به کمیسیون اصل ۹۰ رجوع می‌کردند، می‌دیدند نظر این کمیسیون را

که در قانون اساسی تثبیت شده، خوب بود که به قوه قضائیه خودمان مراجعه می‌کردند، می‌دیدند که این مسئله در دادگاه‌ها مطرح است، ریشه این قضیه را درمی‌آورند، همان‌جور که یک عده‌ای دیگر گفتند، آمدن و گفتن اینکه ۱۶۰ میلیون دلار از این پول مملکت ریخته شده به جیب خارجی، آخر کدام وزیری است که در نظام جمهوری اسلامی چنین کاری بکند و حالا حداقل نگوییم سرش بالای دار نرود، دستش بریده نشود؟ آخر چرا این حرف را می‌زنیم، بدبینی ایجاد می‌کنیم؟ این بدبینی که فقط به دولت برنمی‌گردد، به کل نظام ما برمی‌گردد. درمورد مسئله دونرخی، ما هم همین اعتقاد را داریم که دونرخی باید از بین برود، منتها بحث درمورد روش‌ها است، درمورد سهلان و جلفا برادرمان بایستی رجوع بکنند که ببینند الان چه وضعیتی در آنجا حکم‌فرما است. آقای میرزایی فرمودند ۲۰ درصد وابستگی‌ها هر سال کم بشود، اگر کار به همین راحتی بود که ما الان همه وابستگی را از بین برده بودیم، در این زمینه، دولت با مجلس همکاری کامل دارد. راه پیدا کند که هر سال بیش از این بتوانیم رفع وابستگی بکنیم. ...

اشاره‌ای شد که دولت تبعیت از اصولی که مجلس می‌گذارد یا قوانین مجلس نمی‌کند. ما این را قبول نداریم، نقش دولت و سیاست دولت همیشه تبعیت از آن رهنمودها و حرکت‌هایی است که مجلس داشته اصلاً فلسفه گرفتن رأی اعتماد همین را می‌رساند، منتها اول شروع دوره دوم است، مجلس مشغول گذراندن اعتبارنامه‌ها است و تماس با وزارتخانه‌ها هنوز به‌صورت عادی برقرار نیست، وگرنه برادرانی که از سابق در مجلس هستند، می‌دانند که تا چه اندازه تنگاتنگ مجلس با دولت ارتباط داشته و به‌هیچ‌وجه این ارتباط ضعیف نبوده. مسائل دیگری هم هست که یک اشاره‌ای شد. وزارتخانه‌ها و مسئله هزار فامیلی در صحبت یکی از برادرها به‌خاطر انعکاس نامطلوبی که در جامعه می‌تواند داشته باشد، ما این را مطرح بکنیم که ما هزار فامیل را در این کشور نابود کردیم و هزار فامیل دیگری در این کشور وجود ندارد که حکم‌روایی بکند در وزارتخانه‌ها، منتها وزاری که می‌روند، معمولاً یک عده‌ای از مطمئن‌ترین افراد خودشان را کنار خودشان می‌برند و این اول انقلاب شدت داشته و روزبه‌روز کمتر می‌شود، به‌خاطر این است که شناسایی درمورد افراد بسیار کم است. عدم اعتماد در اول انقلاب نسبت به افراد با جهت‌گیری‌های خاص وجود دارد و طبیعی است که در آینده به‌صورت طبیعی مسئله حل بشود. خوب یک مقدار آمار و ارقام دیگری بود که یقیناً برادرها در جریان هستند و درمورد مسئله آب هم یک کمی به وزارت نیرو ظلم شد. یک جدول مفصلی از کارهایشان که در حال انجام است، داده‌اند که من از آنها می‌گذرم که ایشان فرمودند کار آبی اصلاً در این مدت نشده، ما این را قبول نداریم والسلام.^{۴۴}

منابع و مآخذ روزشمار ۱۴/۵/۱۳۶۳

۷. سند شماره ۴۰۴۷۹۴ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از قرارگاه عملیاتی غرب (ژاندارمری) به استانداری ایلام، منطقه ۱۱، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۸. سند شماره ۴۰۴۷۲۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: تلفن‌گرام طرح و عملیات سپاه اشنویه به طرح و عملیات سپاه منطقه ۱۱، ۱۳۶۳/۵/۱۵.
۹. سند شماره ۴۱۵۰۵۵ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از سپاه پیرانشهر به قرارگاه حمزه سیدالشهدا^(ع)، ۱۳۶۳/۵/۱۵.
۱۰. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره دوم، صص ۳۸۷ - ۳۵۲.
۱۱. اکبر هاشمی رفسنجانی، به‌سوی سرنوشت (کارنامه و خاطرات سال ۱۳۶۳)، به اهتمام محسن هاشمی، تهران: دفتر نشر معارف انقلاب، چاپ پنجم ۱۳۸۶، صص ۲۲۵ - ۲۲۳.
۱۲. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۲۹، ۱۳۶۳/۵/۱۵، صص ۲۳ و ۲۴، رادیو صدای آمریکا، ۱۳۶۳/۵/۱۴.

۱. سند شماره ۴۱۵۰۶۷ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از دفتر فرماندهی سپاه ارومیه به مرکز فرماندهی سپاه منطقه ۱۱، ۱۳۶۳/۵/۱۷.
۲. سند شماره ۴۰۴۶۶۹ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از رکن ۳ قرارگاه عملیاتی شمال‌غرب ژاندارمری به رکن ۳ فرماندهی ژاندارمری جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۶۳/۵/۱۵.
۳. قرارگاه حمزه سیدالشهدا^(ع)، بولتن نوبه‌ای اطلاعاتی، ص ۸، ۱۳۶۳/۶/۱.
۴. سند شماره ۳۰۴۲۵۸ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از شهربانی کردستان به استانداری کردستان، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۵. سند شماره ۸۲۵۱۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: از اداره اطلاعات شهربانی به دفتر اطلاعات و تحقیقات نخست‌وزیری، ۱۳۶۳/۵/۱۸.
۶. قرارگاه حمزه سیدالشهدا^(ع)، بولتن نوبه‌ای اطلاعاتی، ص ۹، ۱۳۶۳/۶/۱.

۱۳. همان، ص ۳۳، رادیو صوت الجماهير، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۱۴. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۳/۵/۱۳، ص ۳.
۱۵. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۱۲.
۱۶. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۲.
۱۷. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۳۹، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۹، آنکارا - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۱۸. سند شماره ۲۱۲۰۳۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ: نشریه گزارش مستقیم وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی، شماره ۲/۸۲، ۱۳۶۳/۵/۱۷، صص ۱۳ و ۱۴.
۱۹. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۱۶.
۲۰. سند شماره ۲۱۲۰۳۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۴ ضمیمه.
۲۱. روزنامه کیهان، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۲.
۲۲. سند شماره ۲۱۲۰۳۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۴ ضمیمه.
۲۳. روزنامه اطلاعات، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۲.
۲۴. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۳۹، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۱۱، منامه - آسوشیتدپرس، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۲۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۴۰، ۱۳۶۳/۵/۱۶، صص ۱۳ و ۱۴، کویت - خبرگزاری کویت، ۱۳۶۳/۵/۱۵.
۲۶. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۳۹، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۸، کویت - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۲۷. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۴۰، ۱۳۶۳/۵/۱۶، ص ۱۴، کویت - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۵.
۲۸. همان، صص ۱۳ و ۱۴، کویت - خبرگزاری کویت، ۱۳۶۳/۵/۱۵.
۲۹. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۳۹، ۱۳۶۳/۵/۱۵، صص ۱۱ و ۱۲، منامه - آسوشیتدپرس، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۳۰. همان.
۳۱. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۱۲.
۳۲. سند شماره ۲۱۲۰۳۲ مرکز مطالعات و تحقیقات جنگ، پیشین، ص ۱۲.
۳۳. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۳۹، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۲، دمشق - خبرگزاری کویت، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۳۴. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۲، رادیو امریکا، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۳۵. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۳۹، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۲۲، کویت - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۳۶. همان، ص ۲، تهران - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۳۷. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۳/۵/۱۶، ص ۹، رادیو کویت، ۱۳۶۳/۵/۱۵.
۳۸. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۶، ص ۲.
۳۹. واحد مرکزی خبر صداوسیما جمهوری اسلامی ایران، بولتن رادیوهای بیگانه، ۱۳۶۳/۵/۱۵، ص ۷، رادیو بغداد، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۴۰. روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۳، ص ۳.
۴۱. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۳۹، ۱۳۶۳/۵/۱۵، صص ۹ و ۱۰، بن - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۴۲. همان، صص ۷ - ۳، واشنگتن - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۴.
۴۳. خبرگزاری جمهوری اسلامی، نشریه گزارش‌های ویژه، شماره ۱۴۰، ۱۳۶۳/۵/۱۶، ص ۸، بوشهر - خبرگزاری جمهوری اسلامی، ۱۳۶۳/۵/۱۵.
۴۴. مشروح مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره دوم، صص ۳۸۷ - ۳۵۲.